

پیشگفتار

هدف ما در این کتاب معرفی روان‌شناسی اقتصادی است. ما مطمئنیم کتاب باعث بیشتر شدن علاقه به حوزه‌ای نوظهور و میان‌رشته‌ای از پژوهش و کاربرد خواهد شد.

روان‌شناسی اقتصادی پلی میان رشته‌های اقتصاد و روان‌شناسی می‌سازد. اقتصاددانان و روان‌شناسان، بر پایهٔ تمرکز پژوهشی مشترکشان روی رفتار انسان، از همان اوایل به حوزه‌های همدیگر علاقه نشان دادند. به هر حال، هر دو رشته «زبان‌های» خودشان و پارادایم‌های پژوهشی و جعبه‌ابزارهای روش‌شناختی خاص خودشان را به وجود آوردند، که به پژوهش‌های جداگانه روی موضوع‌های مشابه انجامید. روان‌شناسی اقتصادی، در دهه‌های گذشته، به ویژه با تقدیر از پژوهش دنیل کانمن^۱ و آموس تورسکی^۲ توسط کمیتهٔ جایزهٔ نوبل در سال ۲۰۰۲، شتاب چشمگیری یافته است. پژوهش در روان‌شناسی اقتصادی و اقتصاد رفتاری، از آن زمان تاکنون، افزایش چشمگیری یافته است. پژوهش در این حوزه، هم در بحث‌های علمی و هم در حوزه‌های کاربردی، مورد توجه قرار گرفته و مناسبت یافته است. به ویژه، روان‌شناسی اقتصادی در مؤسسه‌های تنظیم‌کنندهٔ رفتار انسان و در اقتصاد کاربردی، حقوق، و علوم سیاسی به رسمیت شناخته شده است. ما مقدمه‌ای دربارهٔ موضوع‌های نظری روان‌شناسی اقتصادی و ارتباطشان با حوزه‌های کاربردی عرضه می‌کنیم.

ما از دیدگاه روان‌شناختی پرسش‌هایی دربارهٔ نحوهٔ تصمیم‌گیری افراد دربارهٔ استفاده از منابع نابسنده، به ویژه پول، را بررسی می‌کنیم. پس از مرور کلی این حوزه، با سه فصل آغاز می‌کنیم که دربارهٔ اجزاء اصلی و پایه‌ای رفتار اقتصادی در آن‌ها بحث می‌شود: تصمیم‌گیری از دیدگاهی هنجاری و توصیفی و نیز نظریه‌های غیرتخصصی. سپس سراغ سه فصل می‌رویم که به بازارهای اصلی‌ای می‌پردازند که در آن‌ها رفتار اقتصادی به مثابه تعامل میان افراد و شرکت‌ها یا مؤسسه‌ها رخ می‌دهد: بازارهای مصرف‌کننده، بازارهای کار، و بازارهای مالی. ما کتاب را با سه فصل به پایان می‌رسانیم که بر موضوع‌هایی در سطح جامعه متمرکزند: همکاری جمعی، تولید جمعی، و ثروت جمعی.

1. Daniel Kahneman

2. Amos Tversky

در فصل اول رویکردهای اقتصادی و روان‌شناختی به مطالعه رفتار انسان را عرضه می‌کنیم. همچنین مروری کلی از تاریخچه و حوزه‌های کنونی روان‌شناسی اقتصادی عرضه می‌کنیم که از آن به مثابه ساختار هدایت‌کننده کتاب استفاده می‌کنیم.

در فصل دوم نظریه‌های تصمیم‌گیریِ هنجاری را مطرح می‌کنیم، و با نظریه کلاسیک تصمیم و پژوهش‌های تجربی درباره پیش‌بینی‌هایش آغاز می‌کنیم. مروری کلی از بی‌قاعدگی‌های مربوط به تصمیم عرضه می‌کنیم که برآمده از پردازش اطلاعات، هیجان‌ها، زمان، و روش‌های اکتشافی‌اند.

در فصل سوم توصیفی از نظریه‌های تصمیم‌گیری عرضه می‌کنیم. نخست به نظریه چشم‌انداز پرداخته می‌شود، رویکرد بسیار تأثیرگذاری که می‌تواند چندین انحراف نظام‌مند از عقلانیت را در تصمیم‌های افراد توضیح دهد. سپس به سراغ الگوهای توصیفی تصمیم‌های فردی، سازمانی، و سیاسی می‌رویم. سرانجام، درباره ترغیب کردن به مثابه راهبردی برای تنظیم رفتار شهروندان بحث می‌کنیم.

در فصل چهارم نظریه‌های غیرتخصصی درباره مفهوم‌های اقتصادی را طرح می‌کنیم. افراد غیرمتخصص غالباً نظر متفاوتی از متخصصان دارند، و کنش‌هایشان را بر این نظرها بنا می‌نهند. ما در این باره بحث می‌کنیم که دانش، انگیزه‌ها، و رفتار اقتصادی با سن تحول می‌یابند، اما حتی بزرگسالان غالباً سواد اقتصادی اندکی دارند. ما کار را با نگاه‌های ذهن‌گرایانه به پول به پایان می‌رسانیم که به صورت خاص در اصلاح پول رایج و ادراک از قیمت‌ها آشکار می‌شوند.

در فصل پنجم گزینه‌های از روندهای بازارهای کالای مصرفی را مطرح می‌کنیم. نخست به تصمیم‌های خرید توسط افراد مصرف‌کننده می‌پردازیم و درباره الگوهای توضیح‌دهنده این تصمیم‌ها بحث می‌کنیم. سپس به سراغ تصمیم‌های خرید در خانوارها، با تمرکز روی چالش‌های خاص این زمینه‌ها می‌رویم. سرانجام، درباره تصمیم‌های اعتبار بانکی افراد و خانوارها بحث می‌کنیم، چنان‌که امروزه خریده‌ها بیش از پیش متضمن قرض گرفتن پول‌اند.

در فصل ششم گزینه‌های از فرایندهای بازارهای کار را مطرح می‌کنیم. با این نظر آغاز می‌کنیم که بازارهای کار را می‌توان تأثیر متقابل عرضه و تقاضای نیروی کار قلمداد کرد و اینکه جنبه‌های خاصی از بازارهای کار را می‌توان به صورت تجربی بررسی کرد. درباره دستمزدها به عنوان عامل برانگیزاننده و نیز برداشت‌ها از منصفانه بودن دستمزد هم بحث می‌کنیم. سرانجام، کارآفرینی را بررسی می‌کنیم، شامل عامل‌های تعیین‌کننده تأسیس شرکتی برای خود.

در فصل هفتم گزیده‌ای از فرایندهای بازارهای مالی را مطرح می‌کنیم. درباره دیدگاه‌های اقتصادی و روان‌شناختی بازار بورس و برخی خطاها و سوگیری‌های شایع بحث می‌کنیم. یافته‌هایی را درباره واکنش شدید و واکنش نابسند به اخبار و اثر تمایل^۱ عرضه می‌کنیم. تصمیم‌های سرمایه‌گذار از روش‌های اکتشافی^۲، هیجان‌ها، و فرایندهای اجتماعی اثر می‌پذیرند. سرانجام، درباره نقش سپرده در مؤسسه‌های مالی بحث می‌کنیم.

در فصل هشتم، همکاری جمعی را با این پرسش مطرح می‌کنیم که چگونه افراد درون نظام اقتصادی گسترده‌ای مانند کشور همکاری می‌کنند. ما با نگاهی به اقتصاد سایه^۳، به ویژه فرار مالیاتی، آغاز می‌کنیم، و سپس به سراغ یافته‌هایی درباره نگرش‌ها به مالیات‌ها و به رفتار مالیاتی به صورت کلی می‌رویم. سپس رویکردهای متفاوتی را مطرح می‌کنیم که به درک کردن رفتار مالیاتی و فرار مالیاتی مرتبط‌اند. سرانجام، در این باره بحث می‌کنیم که چگونه فضای تعامل میان مالیات‌دهندگان و مراجع مالیاتی بر همکاری تأثیر می‌گذارد.

در فصل نهم تولید جمعی را به عنوان جنبه دیگری از نحوه تعامل افراد در نظام‌های اقتصادی گسترده مطرح می‌کنیم. در این باره بحث می‌کنیم که چگونه معنای کار در گذر زمان تغییر یافته است و نگاه‌های کنونی به کار و تفریح را معرفی می‌کنیم. یافته‌ها درباره بیکاری، به ویژه پیامدهای روانی-اجتماعی و تأثیر افتراقی بیکاری، را مطرح می‌کنیم.

در فصل دهم، درباره رفاه جمعی و پرسش‌هایی پیرامون ارتباط ثروت و شادی بحث می‌کنیم. ما با ملاحظات مفهومی رضایت از زندگی، آسایش، و شادی آغاز می‌کنیم. سپس به سراغ یافته‌هایی درباره همبندی میان این مفهوم‌ها در سطح فردی و در سطح کلی کشور می‌رویم. سرانجام، درباره نقش رفاه اقتصادی، که مثلاً توسط تولید ناخالص داخلی^۴ سنجیده می‌شود، در شادی شهروندان یک کشور بحث می‌کنیم.

ما این کتاب را بر پایه علاقه‌مان به حوزه روان‌شناسی اقتصادی، هم در پژوهش هم در تدریس، نوشته‌ایم. ما خودمان، با همکارانی از روان‌شناسی و اقتصاد، مقاله‌هایی را درباره بسیاری از موضوع‌های پرداخته شده در این کتاب منتشر کرده‌ایم. ما اعضای وابسته انجمن بین‌المللی پژوهش در روان‌شناسی اقتصادی^۵، از شرکت کنندگان منظم کنفرانس آن انجمن، و

1. disposition effect

2. heuristics

3. shadow economy

4. gross domestic product

5. international association for research in economic psychology (IAREP)

نیز دارای سابقهٔ دبیری مجلهٔ *روان‌شناسی اقتصادی*^۱ (از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵) هستیم. ما در زمینهٔ روان‌شناسی اقتصادی از سال ۱۹۸۲ (اریش کرچلر) و ۱۹۹۶ (اریک هلزل) در جاهای گوناگون، عمدتاً در دانشگاه‌های وینا و لینز اتریش و کلن آلمان، تدریس کرده‌ایم. این کتاب بر پایهٔ یک کتاب درسی موفق به زبان آلمانی نوشتهٔ اریش کرچلر است؛ کتاب کرچلر تاکنون چهار بار بازنگری شده است.

دانشجویان ما فقط پس‌زمینهٔ اندکی در روان‌شناسی دارند (برخی‌شان قبلاً هیچ دورهٔ درسی روان‌شناسی را نگذرانده‌اند). از این‌رو، هدف ما دست‌یافتنی کردن این حوزه برای غیرروان‌شناسان و ضمناً فراهم آوردن یک مرور کلی مبتنی بر آخرین تحولات است. ویژگی‌های خاص این کتاب در پی می‌آیند:

- کتاب‌های درسی روان‌شناسی اقتصادی از دیرباز وجود داشته‌اند، اما پرنفوذترین کتاب‌های درسی به زبان انگلیسی به چند دهه پیش برمی‌گردند. اکنون کتاب‌هایی درسی وجود دارند، اما آن‌ها (تا جایی که ما می‌دانیم) همگی توسط چندین همکار ویرایش شده‌اند، حال آنکه این کتاب «از یک سنخ» است. باور داریم که تجربهٔ پژوهش و تدریس طولانی ما این امکان را به ما می‌دهد تا مروری جامع به دست دهیم که ارتباط میان نظریه‌ها و کاربردها را فراهم می‌کند. این امر به دانشجویان کمک می‌کند تا پیوندها را در حوزه‌ای گسترده و پیوسته در حال رشد ببینند.

- برای اطمینان یافتن از درکی جامع از یافته‌های تجربی مضمونی^۲ نظریه‌هایی بنیادی از روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی عمومی، یا روان‌شناسی تحولی و نیز اقتصاد را توضیح می‌دهیم.

- نمونه‌ها و توضیح‌هایی از چندین رویکرد تجربی در روان‌شناسی اقتصادی فراهم می‌آوریم، مانند آزمایش‌ها (ی فردی یا گروهی)، بازارهای آزمایشی، بازی‌های اقتصادی، زمینه‌یابی‌ها، روش‌های ثبت خاطرات، یا تحلیل همایندهای خودزا.

- ارجاع‌های گسترده و مفصل به منابع به دست می‌دهیم؛ هم به کارهای کلاسیک و هم به پیشرفت‌های اخیر می‌پردازیم، تا دانشجویان قادر به پیگیری موضوع‌ها به صورت مفصل‌تر شوند.

- هر فصل را با مرور کلی آغاز می‌کنیم و با خلاصه‌ای مرتبط با آن مرور کلی به پایان می‌بریم تا به دانشجویان در فراگیری چارچوب کلی موضوع‌های عرضه‌شده کمک شود.

1. *Journal of Economic Psychology*

2. thematic

- در پایان هر فصل، پرسش‌هایی عرضه می‌کنیم که دانشجویان را قادر می‌کنند تا درکشان از مفهومی‌ها و پیشرفت یادگیری‌شان را بسنجند.
 - در پایان هر فصل خواندنی‌های بیشتری فراهم می‌آوریم، که در بیشتر موارد شامل تازه‌ترین کتاب‌های نگاشته‌شده برای مخاطبان عمومی‌اند.
- این کتاب برای این افراد نوشته شده است: پژوهشگران رشته‌های مختلف، دانشجویان در سطوح مختلف تحصیلات، متخصصان علاقه‌مند به روان‌شناسی اقتصادی و اقتصاد رفتاری، روزنامه‌نگاران و مشاوران سیاست‌گذاری، و عموم مردم دارای یا فاقد آن آموخته‌های روان‌شناسی. این کتاب را می‌توان در دوره‌های درسی کارشناسی و کارشناسی ارشد در مدیریت بازرگانی (بازاریابی، رفتار مصرف‌کننده، علم دارایی یا توسعه کسب‌وکار)، اقتصاد (اقتصاد خرد و اقتصاد رفتاری)، علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی و علوم سیاسی)، و روان‌شناسی به کار برد، جایی که دانشجویان باید دانش پایه‌ای دربارهٔ بنیان‌های روان‌شناسی اقتصادی به دست آورند. متخصصان می‌توانند از بینش‌ها در تصمیم‌های مصرفی، تصمیم‌های سرمایه‌گذاری، یا تصمیم‌های پرداخت مالیات سود ببرند.